

חגית לרנאו. **עבריינות ואכיפת חוק: תיאוריה, מדיניות, ביקורת**. חיפה:

פרדס. 2016. 339 עמודים

הדר אבירם*

במרבית המחלקות לקרימינולוגיה בישראל מושם דגש על ההיבטים הקליניים-תרפויטים של המקצוע, וספרי הלימוד הקיימים בקרימינולוגיה תיאורטית משקפים זאת. ספרה החדש של חגית לרנאו **עבריינות ואכיפת חוק** הוא, לפיכך, תרומה מבורכת לחקר הקרימינולוגיה ולהוראתה בישראל. הספר פורש בפני הקוראים את מלוא היריעה התיאורטית ומציג גישות קרימינולוגיות שונות באופן עדכני, מאיר עיניים ורלוונטי מאוד למציאות הישראלית.

הספר מחולק לחמישה שערים, שארבעה מהם מתרכזים בתיאוריות פשיעה. מבנה הספר מאפשר קריאה זורמת ותובנות ברורות באשר למיקומן של התיאוריות השונות במרחב התיאורטי, ולפיכך הספר מתאים לא רק לסטודנטים ולחוקרים בקרימינולוגיה אלא גם לעורכי דין, לאנשי טיפול ולקהל הרחב. לרנאו משייכת את התיאוריות השונות למעגלים קונצנטריים גדלים והולכים - תחילה תיאוריות קלאסיות המתייחסות לפרט כאל סוכן בעל בחירה חופשית, ואחר כך תיאוריות ביולוגיות הרואות בפתולוגיה של הפרט גורם לפשיעה, תיאוריות המתייחסות את הפשיעה לסוגיה לסביבתו של הפרט (השכונה והעיר), ולבסוף תיאוריות מאקרו חברתיות הרואות בפשיעה תוצר של מבנים חברתיים, פוליטיים וכלכליים. כל שער נפתח במבוא מאיר עיניים ומסתיים בתקציר ממצה ומועיל הממפה את התיאוריות השונות לאורך ציר הזמן. הספר גדוש דוגמאות, רבות מהן מישראל, הממחישות את הרלוונטיות של התיאוריות השונות להבנת תהליכים ותופעות מקומיות. הספר ראוי לשבח מיוחד על המאמץ לדון לא רק בתיאוריה אלא גם ביוזמות מדיניות לאכיפת חוק ולמניעת פשיעה. בכל פרק לרנאו דנה ביוזמות שמטרתן לחימה בפשיעה, בישראל ובעולם, הנשענות על הנחות תיאורטיות שונות. בחירה זו לא רק הופכת את הדין התיאורטי למוחשי יותר, אלא גם מאפשרת לבחון את מידת הצלחתן של יוזמות אלו ולהשתמש בכך ככלי לביקורת על התיאוריה שהניבה אותן.

למבנה הספר יש יתרונות רבים וגם כמה חסרונות. המבנה מאפשר לרנאו לקשור זו לזו תיאוריות מזמנים שונים. כך למשל היא דנה בתיאוריות הקלאסיות של המאה ה-18 לצדן של תיאוריות כלכליות של שוק חופשי ותיאוריות סביבתיות הנשענות על בחירה חופשית, דוגמת "החלונות השבורים". בפרק על תיאוריות פוזיטיביסטיות היא עוסקת בהיותו של המדע המפוקפק של המאה ה-19 בסיס אפיסטמולוגי מכונן לשימוש בנירולוגיה, באינטליגנציה ובמפוי גנטי כיום: הטכנולוגיה השתנתה, אך התפיסה המטילה את האחריות על הפתולוגיה של הפרט נותרה בעינה. הבחירה להתרכז בתובנות ולא להציג את התיאוריות על ציר כרונולוגי מובהק דורשת מאמץ רב יותר מצד הקוראים, אך המאמץ משתלם משום שהוא מאפשר להבחין בהמשכיות הזרמים התיאורטיים לאורך זמן. עם זאת, סיווג התיאוריות עלול גם להגביל, מכיוון שהוא מחייב לקשור תיאוריות זו לזו במקרים שבהם דיון בנפרד היה עשוי להיות בהיר יותר. הפרק על תיאוריות

* בית הספר הייסטינגס למשפטים, אוניברסיטת קליפורניה

המאקרו, למשל, דן בפונקציונליזם של דורקהיים, שהוא תיאוריית פשיעה מבוססת על ערכים משותפים ועל לכידות חברתית, ובה בעת הוא דן בתיאוריות קונפליקט ומרקסיזם, שאבן הפינה שלהן הוא קונפליקט חברתי-כלכלי חריף. הדיון מאיר את הגורמים המשותפים לתיאוריות אך מגביל את הדיאלוג בין משנתו של דורקהיים לתיאוריות קונצנזוס אחרות. המבנה גם מערפל מעט את היסודות הקונפליקטואליים בתיאוריות תיוג, בעיקר מכיוון שאבן הפינה שלהן - מושג המתח של מרטון - נכלל בפרק הבא. עם זאת, לכל סיווג יתרונות וחסרונות, ובמקרה זה היתרונות עולים על החסרונות.

במהדורה הבאה של הספר, שתודפס ללא ספק, כדאי לשקול דיון מעמיק יותר בתיאוריות פמיניסטיות. התיאוריות שלרנאו מזכירה עוסקות כמעט כולן בנשים כקורבנות; בספר קרימינולוגיה (בניגוד לספר ויקטימולוגיה) אפשר וכדאי היה לדון בהרחבה רבה יותר בעבריינות נשים.

השער החמישי של הספר חשוב מאוד, במיוחד לאור העובדה שפרק דומה לא נכלל בספרי הלימוד הוותיקים יותר בישראל. בשער זה לרנאו עוסקת לא בתיאוריות פשיעה אלא בתיאוריות סביב משבר הכליאה בארצות הברית. הפרק הזה חשוב לקוראת הישראלית מכמה סיבות. ראשית, את מרבית השיח הבינלאומי בקרימינולוגיה מניעים כותבים אמריקאים ואירופים העוסקים בכליאת המונים, וכלילת הדיון הזה בספר בעברית היא בבחינת הזמנה לחוקרים ותלמידים ישראלים להשתתף בשיח חשוב ועדכני זה. יש לברך על כך שהספר משתמש במקורות חדשים ועדכניים, והקוראת הישראלית זוכה לנחיתה רכה בשיח האמריקני. שנית, לרנאו מזהה בישראל תהליכים העלולים לבשר על משבר כליאה דומה. היא מביאה למשל דוגמאות מדאגות מבתי המשפט ומפרקטיקות הטיפול הישראליות להיוואשות מגישות שיקומיות ולביסוס גישות גמוליות. נוסף על כך, היא מאירה את הולדתו של שיח הקורבנות בישראל ואת השפעתו על החקיקה והענישה, בעיקר בעבירות מין. הספר עוסק מעט - וכדאי שיעסוק יותר במהדורה הבאה - בהשפעתו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני על תפיסות הפשיעה ועל התגובות לה בישראל, בעיקר לנוכח ההשוואה המתבקשת למאבק הגזעי בארצות הברית ולתרומתו לכליאת המונים, אך התזכורת לריבוד חברתי רלוונטית בשתי המדינות והופכת את הספר לעדכני. גישתה של לרנאו, ואני נוטה להסכים עמה, היא כי מערכת אכיפת החוק בישראל מפיקה לקחים מוטעים מהניסיון האמריקני ומיישמת באיחור של כעשרים שנה מודלים כושלים להתמודדות עם פשיעה, כשבארצות הברית כבר קיימים נתונים המלמדים על כישלונם.

לסיכום, ספרה של לרנאו מומלץ בחום לכל מי שמתעניין בפשיעה ובתגובה לה. זהו ספר מאיר עיניים, גדוש מידע מעניין, המשלב תובנות מדויקות ומורכבות על תיאוריות בקרימינולוגיה עם דוגמאות עדכניות בהקשר הישראלי והבינלאומי. יש לקוות כי מרצים לקרימינולוגיה יאמצוהו כספר הלימוד הבסיסי בקורסים התיאורטיים, וכי משפטנים ואנשי טיפול ילמדו ממנו על הגישות השונות לפשיעה ולטיפול בה.